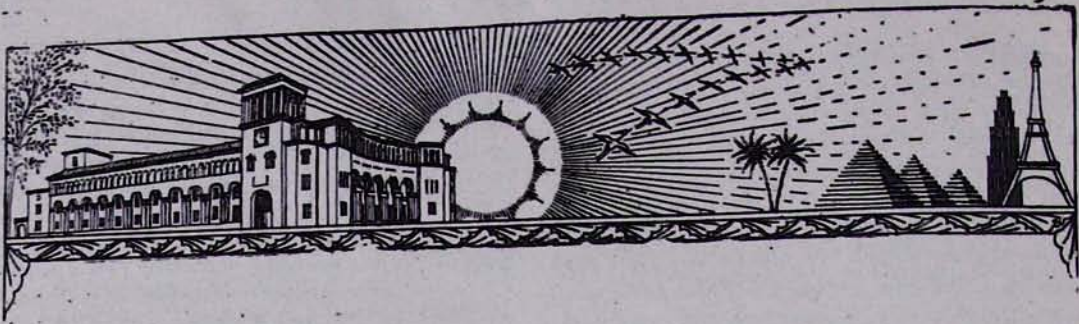

Ս Փ Յ Ո Ւ Ռ Ք Ո Ւ Մ

ՄԻ ՆԿԱՐՁԻ ԵՐՋԱՆԻԿ ՆԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԻՐ ՆԱՅՐԵՆԻ ԵՐԿՐԻՆ*

Ճշգրիտ և հստակ ինչպես իր նկարչական արվեստը, Գրիգոր Շիրիջյանը նկարագրում է Սովետական Միությունում վերջերս կատարած իր ճանապարհորդությունը: Բնաշխարհի և նկարների վրա, որոնք ուղղափոխում են իր խոսքերի մեջ, տարածվում է մի ջերմ և ոսկեգոծ լույս, որից ամբողջ կադրը թրթռում է: «Հուզումներ» այն բառն է, որը հաճախ հանդես է գալիս Շիրիջյանի զրույցի մեջ: Նա խոր զգացմունքներով շնչում է այն ապրումները, որ ունեցել է քառասուն տարի բացակայությունից հետո Հայրենիքում, ինչպես նաև իր նախահայրերի երկրում գրկախառնումները: Հուզմունքով է խոսում այն ամենի մասին, ինչ տեսել և լսել է նա:

Կոպենհագենից Մոսկվա ռեակտիվ օդանավով երկու ժամվա թռիչք և այդտեղից էլ Հայաստան: Զրույցը ընթանում է հանպատրաստից, հոսուն և կուտ: Ահա քաղցր և առասպելական երկիրը՝ Հայաստան, որը որպես մի կայծակալի լուսավոր կետ, վերևից դիտողի համար հիշեցնում է մի քիչ Իսպանիան: Մի ընդարձակ խոստադեմ բարձրավանդակ դեղին ներկված և հանկարծակի ու իշխող, դեպի երկինք սլացող, Արարատ լեռը: Հանդիսավոր և միաժամանակ անզուգական, հրաշալի տեսարան. և Շիրիջյանը ներկայացնում է այդ, նման այն խորհրդա-

վոր աշխարհներից մեկին, որն արվեստագետները պատկերացնում են իրենց ներքին աշխարհում, նախքան այդ հավերժացնելը բանաստեղծությամբ կամ գույներով: Այնուհետև քաղաքներ, մարդիկ և նրանց մոտ եռանդ, սիրտը հուզող մարդկային ջերմություն: Ահա և Երևանը՝ քառասուն տարի առաջ մի խեղճ գյուղ, այսօր հիանալի արդիական մի քաղաք, այդ բառի քաղաքակրթություն և մշակույթ նշանակող ամբողջ առումով:

ՄՏԱՎՈՐ ԿՅԱՆՔ

Մառուղիներ, այգիներ, հսկայական բնակելի շենքեր տուֆից, որի պաշարներով Հայաստանը հարուստ է, զանգվածային կառույցներ՝ բազալտից:

Երևանը իր կառուցվածքով հիշեցնում է Կենտրոնական Իտալիայի մի քանի քաղաքները, Ընդհանրապես հստակ, պարզ, բանական, բայց ոչ սառը ճարտարապետություն՝ ներշնչված հսկայական արվեստի գոհարներից, որի վկաններն են հուշակավոր եկեղեցիներն ու հիանալի տաճարները:

«Բայց այն, ինչ բոլորից շատ է հուզում, — ասում է Շիրիջյանը, — դա բոլորի և յուրաքանչյուրի մեջ գտնվող զննելու և սովորելու եռանդն է, կենսարար մտային լարվածությունը: Շատ կարճ այցելությունս ընթացքում, իմ ուշադրությունը գրավեց բնականաբար մտավոր գործունեությունը: Երկվանում բարձրանում է ազդեցիկ մի կառույց, ճարտարապետական արվեստի մի հիշատակարան՝ կառուցված Մարկ Գրիգորյանի կողմ-

* Իտալական «Պանզե սերա» թերթի 1959 թվականի փետրվարի 7—8 համարներից քաղվածաբար հանույթով հրատարակում ենք հուշերը իտալահայ հայտնի նկարիչ պր. Գրիգոր Շիրիջյանի, որը, Վեհափառ Հայրապետի հրավերով, 1958 թվականի հոկտեմբերին ուխտավորաբար այցելել էր Ս. Էմիածին և Մայր Հայրենիք:

մից, քաղաքի վրա իշխող բյուրոկրատիայի մեկի վրա: Դա նոր գրադարանի՝ «Մատենադարան»-ի շատ արդիական կենտրոնական շենքն է. այստեղ պետք է ամփոփվի արխիվը, որը պիտի համարակալի անդնահատելի արժեք ունեցող հայկական ձեռագրերը, գիտական արժեք ունեցող նախաքրիստոնեական երկերը, հունարենից և լատիներենից թարգմանությունները, որոնց բնագրերը կորել են. գիտության մի իսկական աղբյուր, որը դրված է ամբողջ աշխարհի ուսումնասիրողների տրամադրության տակ: Շուտով լույս կտեսնի մի համալսագիտարան հայերեն լեզվով: Սրանք այնպիսի գործեր են, որոնցով կարող է հպարտանալ ամեն մի երկիր:

Ջանադան հիմնարկների շարքին պետք է թվել Գիտությունների բարգաւաճ ակադեմիան, Պոլիտեխնիկ ինստիտուտը, Գեղարվեստի թանգարանը՝ գլխավորված հուշակավոր նկարիչ Սարյանի կողմից, որտեղ գտնվում է հիանալի մի Բուսրդի. Այստեղ, տարբեր ստեղծագործությունների թվում, ես զարմանքով նկատեցի իմ երկու նկարները: Մի քանի տարիների ընթացքում միայն, թանգարանը ձեռք է բերել մեծ հաջողություններ արվեստի գործերի դասավանդման, արժևոճելի ձեռք բերման մեջ այնպես, որ նա նվաճել է Սովետական Միության մեջ երրորդ տեղը:

ԱՅՆՊԵՍ, ԻՆՉՊԵՍ ՍԿԱԼԱՅՈՒՄ

Շիրթյանը շարունակում է և նրա հուշերը ավելի պայծառ են դառնում: Զերմ համակրության մեջ ընդունվելով և հրավիրվելով զրուցելու արվեստագետների հետ նրանց «Տանը», ռուսերին լեզվով նրանց ներկայացնելուց հետո իր անհատական փորձը և արվեստի բնագավառում ձեռք բերած իր նվաճումները Իտալիայում, Ֆրանսիայում և ուրիշ երկրներում, Շիրթյանը իր հյուրընկալների հետ սկսել է մի աշխույժ զրույց:

«Ես համոզվեցի, — ասում է նա, — որ նրանք ակտիվ, գործունյա մարդիկ էին, պատրաստ ամեն ինչ լսելու և գիտակ, կատարելապես տեղյակ՝ արվեստի արդի բոլոր ուղղություններին: Պեղել, որ Սովետական Միությունում արվեստի ձևը հնի տեղագրումն է, կլինի խախտել ճշմարտությունը: Բանը նրանում է, որ արվեստի որոշ ձևեր, որոնք զարգանում են մեզ մոտ և հաճախ կարող են կատարվել տարօրինակության կամ առևտրականների պահանջների հիման վրա, այնտեղ գոյություն ունի իրավունք չունեն: Նկարիչները այնտեղ դիմագրավում են հասարակության ղեակ խնդիրները, որովհետև

հենց նրանք ժողովրդի կյանքի խնդիրներն են և դրա համար էլ պարունակում են իսկական պոեզիայի հեռանկարներն ու արտահայտությունները: Վերջապես, այսպես կոչված արդի նկարչության բացարձակապես արգելված չէ, բայց ոչ որի չի հետաքրքրում, ահա թե ինչ: Քանի որ խոսվում է նկարիչների մասին, պետք է ավելացնել, որ նրանց տնտեսական ապահովության օժանդակում է պետությունը: Այսպիսով, նրանք ազատ են զարգացնելու իրենց անհատական տաղանդը: Նկարիչների համար կառուցված են քուղաքից դուրս զանազան շրջաններում վիլաներ, ուր նրանք անցկացնում են իրենց հանգիստը և մոտիկից ուսումնասիրում բնաշխարհի գեղեցկությունը: Այդ հանգստի տներում երբեմն-երբեմն հյուրընկալվում են օտարերկրացի արվեստագետներ, փոխադարձ այցելության հիման վրա»:

Երաժշտություն և թատրոնը Շիրթյանի զրույցի հաջորդ գլուխներն են:

«Երևանում կա երկու հազար տեղերով գերազանցապես գեղեցիկ մի թատրոն: Ես ունեկընդրեցի մի համերգ, որը Սկալայի լավագույն համերգներին ոչնչով չէր գիշում, ոչ հայտաբերում եղած կոտորների կատարմամբ, ոչ էլ հասարակության ճաշակով և տեսքով:

Հանրաժանոթ է սովետական ժողովուրդների սերը դեպի երաժշտությունը. այն բոլոր տներում, որտեղ ես հյուրընկալվեցի, քանդակագործության և նկարչության վերաբերյալ վիճաբանություններին հաջորդում էին երաժշտական ելույթներ: Արվեստագետների երեխաները, — պետք է ասել, որ նրանք շատ երեխաներ ունեն, — հոյակապ կերպով կատարում են դաշնամուրի վրա Շոպենի, Բեթհովենի, Չալկովսկու, շատ սիրված հայ կոմպոզիտոր Խաչատրյանի ստեղծագործությունները: Երբ պակասում էր մի կատարող, գրամաֆոնը գործի էր անցնում: Չայնապակները Սովետական Միությունում լավագույն տեսակից են:

Դրամատիկական արվեստի և կինոյի նկատմամբ սերը ոչ նվազ բուռն է: Այս բնագավառներում Իտալիան իր պատվո տեղն ունի. դեռևս վառ է էվարդո Դե Ֆիլիպպինոյի՝ Ֆիլոմենա Մարտուրանո գեղեցիկ կոմեդիայի հաջողությունների հիշատակը:

Կինոյում Դե Սիկայի, Մանյանիի, Լալոր-րիջիտայի, Մասինայի, Լորենայի և շատ ուրիշների անունները ուղղակի ժողովրդական են:

ՍՈՒՐԻ ՔԱՂԱՔԸ

«Աշխատանքի և վերածնունդի այս խանդավառությունը աչքաթող չի անում հին եկեղեցիների վերաշինությունը, լինի Հայաստանում, լինի Մոսկվայում, Այսպիսով ոչնչանում է եկեղեցական հալածանքների ֆորմուլան:

Երևանից քսան կիլոմետրի վրա գտնվում է էջմիածին սուրբ քաղաքը, երրորդ դարից մնացած Մայր Տաճարով, որը նշված է արվեստի բոլոր պատմություններում: Էջմիածնում ևս վերաշինության կարևոր աշխատանքներ են տարվում, Ծա ինքս,— ավելացնում է Շիրվյանը բացահայտ հուզմունքով,— Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսից պատվեր եմ ստացել պատրաստելու Մայր Տաճարի Ավագ Սեղանի խորանի համար Հայաստանի Աստվածամոր նկարը: Այս իմ ասածները փաստելու համար, պետք է ասեմ, որ ներկա գտնվեցի բացառիկ հանդիսավորությամբ կատարված եկեղեցական արարողություններին: Իմ աշխատանքը պատրաստ կլինի ութ ամսում, որից հետո հույս ունեմ, որ պիտի կարողանամ Սովետական Միությունում անցկացնել ավելի երկար ժամանակ, ավելի մանրամասն ծանոթանալու համար գրիչը բնագավառներում կատարված նվաճումներին»:

ՍԵՐԸ ԴԵՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Զրույցի եզրափակման մասում Շիրվյանը խոսում է Մոսկվա վերադարձի մասին, որտեղ նա ստացել է իր ուսումը:

«Շատ քիչ օրեր, ժամեր կարելի է ասել, բայց Կրեմլի տեսքը թեկուզ այսքան արագ կերպով թողնում է միշտ շատ խոր տպավորություն: Ամբողջ իմ ժամանակը օգտագործեցի թանգարանները, պատկերասրահները, որոնց թվում Պուշկինի անվան թանգարանը, Տրետյակովյան պատկերասրահը այցելելով: Այսպիսի այցելությունները շին կարող չխանդավառել մի իտալացու: յուրաքանչյուր քայլափոխում, կարելի է ասել, հանդիպում ես ծանոթ տեսարանների: Այդտեղ կան Ալեքսանդր Իվանովի գործերը, որը երկար ապրել է Հոռոմում, Շչեգրինի, որն ապրել է Սորբենտոյում և որը կարող է համարվել Պոսիլիպոյի շկուլայի նախակարապետներից մեկը, Բրյուլովի, Կրեպենսկու, որից կա մի նկար նեպոլի մի սրճարան ներկայացնող: Ինչ վերաբերում է ֆրանսիական նկարչությանը, նրանք ովքեր պնդում են, թե լավագույն իմպրեսիոնիստների գործերը գտնվում են ամերիկյան պատկերասրահներում, պետք է գան այստեղ տեսնելու: Իմպրեսիոնիստներից մինչև կուբիստները, ամենագեղեցիկ Ռենուարներից մինչև Պիկասոն, բոլորն այստեղ են»:

Եվ այստեղ մեկ անգամ ևս «հուզմունք» բառը հնչում է Շիրվյանի զրույցի մեջ:

«Այն, ինչ շատ է հուզում,— ասում է նա,— դա այցելուների թիվն է: Բոլոր օրերը, ամեն ժամ պատկերասրահները լիքն են այցելուներով, որոնց մեջ՝ և՛ զինվորներ, և՛ գյուղացիներ: Բոլորի մեջ եռում է սովորելու տենչը, պահանջը դեպի կուլտուրան, արվեստը»:

